

MARIA VAN HAPEREN

Zijn iets gebogen gestalte, het spierwitte haar keurig in model met een schuine lok op het voorhoofd. Altijd aanwezig op de conferentiedagen in Vught en een trouwe bezoeker van de CE bijscholingen overal in het land: Cees Lafeber. Oud-docent geschiedenis aan diverse middelbare scholen in Tilburg, in dezelfde hoedanigheid leraar van ontelbaar vele tweedegraads docenten van de Katholieke Leergangen (de tegenwoordige Fontys Hogeschool) en emeritus hoogleraar aan de Koninklijke Militaire Academie in Breda.

Kleiogesprek met Cees Lafeber

In ons vak is alles op een andere manier hetzelfde: idem sed aliter

Naar zijn leeftijd vragen is onbeleefd, maar dat hij al een eind op weg is naar de tachtig jaar, is welbekend. En nog steeds actief met de reeks 'Nascholing bij U thuis'. Het woordje u hardnekkig met een hoofdletter spellend, dat kenmerkt Cees Lafeber. Zijn archaïsch taalgebruik is een genot voor het oor en past uitstekend bij zijn verschijning. Kleio ging voor u op visite, want een gewoon bezoek werd het natuurlijk niet. Om te spreken over de muze, het vak en niet te vergeten, die 'dekselse' nieuwe didactiek.

Goirle – Winterskoud is het en de grond hard bevroren. Het ijzeren tuinhek knarst. Op de bomen ligt een laatste restje sneeuw, maar de takken gaan allang niet meer gebogen onder de zware last zoals begin december. Een statige jaren dertig woning, om precies te zijn uit 1932 zal de gastheer later doceren, om vervolgens toe te voegen dat hij het imposante exemplaar toch echt van een lerarensalaris wist te bekostigen. Maar ach, dat was begin jaren zestig en toen had het beroep van leraar nog aanzien, nietwaar?

De deurbel zit aan de zijkant en het valt nog mee dat er geen verwijzing naar een ingang voor de dienstbodes en leveranciers. Wel moet twee keer indringend worden gedrukt, voordat iemand de boodschap beantwoordt. En wat blijkt? De heer des huizes is gevlogen of beter gesteld, uit fietsen gegaan. Mevrouw Lafeber nodigt uit om alvast plaats te nemen in de winterse werkkamer van haar echtgenoot die zo zal arriveren. Hij heeft zich vergist in het tijdstip van de afspraak, maar het fietsuurtje is toch om, dus hij wordt verwacht. Of een glaasje verse jus gewaardeerd wordt naast een kopje koffie, net als een schaal zelfgebakken koekjes, nog over van de feestdagen?

Marseillaise

'Indië, deel 11, blijft hetzelfde', valt de gastheer met de deur in huis. Zijn hand slaat op de stapel boeken 'Nascholing bij U thuis'. 'Ik ben nu bezig aan oorlogen in de negentiende eeuw, waarin ik vier oorlogen behandel. Heel arbitrair natuurlijk om een keuze te maken uit alle oorlogen

die tijdens die eeuw hebben gewoed, maar ik heb me eraan gewaagd. De insteek is zo breed mogelijk, dus zullen achtereenvolgens de Franse Revolutie, de Napoleontische oorlogen, de Krimoorlog en de Franse-Duitse oorlog aan bod komen. Om uiteindelijk te belanden bij de Eerste Wereldoorlog. En met aandacht voor verschillende invalshoeken, rekent u maar. Een flink stuk is gereserveerd voor strategie, toch opmerkelijk dat nog zoveel docenten daarin zijn geïnteresseerd. Mijn insteek zou zijn het menselijk leed. Maar gezamenlijk kun je met die twee onderwerpen toch een heel pakket bieden. Ik had me natuurlijk ook alleen kunnen richten op de Europese oorlogen, tenslotte is de Krimoorlog strikt genomen geen Europese oorlog, maar toch hoort die erbij. Waarom dan echter geen aandacht voor de Griekse en Belgische oorlogen, nou ja, dat zijn toch de dilemma's van het schrijven. Een mens moet daarin keuzes weten maken.'

'De commissie-De Rooy heeft het volgens mij zeer moeilijk gehad. Of ik die rapporten heb gelezen? Uiteraard, mevrouw, ik lees ontzettend veel, dus van De Rooy ben ik volledig op de hoogte. Nog steeds onderhoud ik contacten met docenten en ik laat me overal over informeren.

Ik heb vaak medelijden met de hedendaagse docent. Veel van hen blijken totaal uitgeblust door de ellende die in onderwijsland heerst: al die vernieuwingen en dan de zogenaamde nieuwe didactiek. En vergis u niet, dat zijn niet alleen ontwikkelingen van de laatste jaren. Zelfs in mijn jaren als docent aan de Katholieke Leergangen en op de KMA had je al nieuwlichterij van didactici die volslagen los stond van de praktijk van het onderwijs.'

'Vanaf 1975 geef ik overal in het land post-academisch onderwijs en de beste didactiek is wat mij betreft nog altijd gewoon verhalen vertellen. Geen bijeenkomst ging voorbij of iedereen stond aan het einde uit volle borst de Marseillaise te zingen, of de Internationale. Zo begeistert van hetzelfde, het verhaal en de liefde voor ons mooie vak. Mijn lezingen, maar ook de reeks 'Nascholing bij U thuis', zijn in feite niet meer dan ellenlange collegedictaten, die ik vanaf 1975 op schrift heb gesteld. Elke

Op de didactiekconferenties zitten meneer en mevrouw Lafeber als vaste gasten achter hun tafel.

maandag ga ik nog naar het archief voor aanvullend onderzoek en omdat ik zaken wil weten, maar voor het overige is het gewoon een kwestie van boeken uit de boekenkast plukken en de literatuur goed bijhouden.'

Jongensdromen en ambitie

'Vroeger wilde ik boer worden. Daar kijkt u van op, niet waar? Mijn vrouw komt uit de Pfalz, daar vind je soms nog dat echte oude boerenland-leven. Eigenlijk had ik als jongen maar drie mogelijkheden. Hoewel ik geen boerenzoon was, wilde ik het wel worden. Ik kan nog steeds met de hand melken, daar zou u van staan te kijken. Maar nee, ik ben gewoon zo'n jongentje dat tijdens de oorlogsjaren van het Aloysiuscollege in 's-Gravenhage, als een van die Haagse bleekneusjes, door de paters Jezuïeten naar Callantsoog 't Zand werd gestuurd, om aan te sterken. Vier jaar achter elkaar heb ik daar met tussenpozen op de boerderij gewerkt en daardoor werd het boerenleven een echte hobby.

En natuurlijk wilde ik priester worden, dat kon niet anders na zo'n opleiding. Maar dan niet een burgerlijke, sigaren rokende pastoor. Maar iets wat meer rigide was, dus tenminste intreden in de contemplatieve orde van de Trappisten of juist heel actief als priester het onderwijs in, als Jezuïet. Het Aloysiuscollege was een echt gymnasium, geen kleinseminarie, maar het was natuurlijk wel een kweekvijver voor het priesterschap.

Van de 32 zesdeklassers zijn er twaalf priester geworden. En waarom ik zelf niet? Twee redenen. Ten eerste het celibaat, dat ik nooit had kunnen volhouden. Niet trouwen kwam in mijn voorstellingsvermogen niet voor. Bovendien leek me het celibaat zowieso moeilijk om vol te houden. Daarnaast ben ik een vorser, een echte onderzoeker en ik had moeite met de dogma's van de kerk. Weliswaar ben ik een ongeneeslijk religieus mens, maar met al die leerstellingen van de kerk kan ik niet veel. De uitleg van dat soort dingen, nee, dat zag ik mezelf vanaf de spreekstoel niet zo snel doen. Nou ja en wat bleef er toen nog over?'

Pacifist

'Zalig zijn zij die vrede zoeken, want zij zullen het Rijk Gods beërven.' Die woorden emotioneren me nog altijd. Verdorie, als ik er toch aan denk wat de Kerk ervan heeft gemaakt. Mag ik u een kort college geven, waarschijnlijk niet nodig, maar toch. Kijk naar de vierde eeuw, naar de zondeval van het christendom. Om de keizer ter wille te zijn, die heer en meester van kerk en staat was, om hem niet voor het hoofd te stoten, werd de vredelievendheid van Christus ingeleverd. Toen Constantijn in 312 tot het Christendom overging (hij liet zich pas op zijn sterfbed dopen, maar dat was gebruikelijk) en hij het in 324 tot staatsgodsdienst verhief, keerde het Christendom zich naar de staat toe en verzoende zich met het soldatenberoep en de oorlog. Zo

deden christenen mee aan de veldtocht tegen Maxentius. De soldaat van Christus werd metterdaad de soldaat van de keizer. Volgens Athanasius, de vader van de orthodoxie, was 'moorden niet geoorloofd maar het in oorlogen doden van de tegenstanders én wetig én lofwaardig'. Weggestopt werd wat de essentie van het christendom is: Gij zult U verre houden van doodslag. Zalig zijn zij die de vrede zoeken, zij zullen het Rijk Gods beërven.'

'De verloochening van de boodschap van Christus, vind ik vreselijk. Ik ben pacifist, heb geweigerd om naar Indië te gaan. Natuurlijk werd ik wel opgeroepen. Tijdens een zogenaamd indelingsgesprek kwam zelfs een aalmoezenier om me ervan te overtuigen die pacifistische houding te laten varen. "Jij sneuvelt op die manier", zei hij. Ik was woedend. "Hoe durft u dat tegen me te zeggen, als leerling van Christus", repliceerde ik. Ja, ik was fel, hè?! "Je wordt wel kapitein", sprak hij: "Denk toch aan je carrière". Ik heb er nooit meer iets op gehoord. Ja, op een gegeven moment kreeg ik een brief met daarin de mededeling dat ik buitengewoon dienstplichtig was.'

'Ik ben gepromoveerd op een onderwerp dat zich afspeelt tijdens de Eerste Wereldoorlog. Stapels met brieven aan de Duitse keizer heb ik gelezen. Brieven die moeders schreven over hun zonen. "Im Gottes Nahmen, Herr Kaiser, gib Friede, ich habe schon sieben Sohne verloren." En verdorie, wat deed de Kerk? Wapens zegenen. En dan van de moeders die huilden omdat hun zonen niet waren gesneuveld. Lijkt het u abracadabra? Je moet natuurlijk twee dingen uit elkaar houden: het afschuwelijk nationalisme en militarisme gecentreerd op de keizer, soldaten die met bloemen in het geweer naar de trein gingen, dat bestond naast het leed. Hoe dwaas zijn oorlogen ... huilen omdat je zonen niet sneuvelen.'

Nieuwlichterij

'Ik ben oudste jongen uit een gezin van acht kinderen en ging dus geschiedenis studeren, in Leiden. Vijf jaar lang ben ik treinstudent geweest. Tijdens de studietijd in het SFL, het Sint Franciscus Liefdewerk, gezeten. Op twee avonden in de week en op zaterdag en

zondag voetballen en biljarten met de 'asfaltjeugd' van Den Haag. Daar heb ik het vak van docent geleerd. Sinds die tijd weet ik dat je als pedagoog wordt geboren en niet gemaakt.

Mijn eerste les gaf ik, dat weet ik nog precies, op 7 september 1952. Tijdens het zevende uur. Ik zie het nog precies voor me ... Kees Robben, hij zat aan de raamkant, op de derde rij. Hij vroeg of het raam dicht mocht. Dus ging het raam dicht. Even later, een knal van jewelste en rookpluimen. Een carbidbom in de klas. En, bah, of de ramen open mochten? "Nee, natuurlijk niet jongens, want daar heeft Kees last van." En ik ging buiten het klaslokaal staan, keek naar binnen en wachtte rustig af. Het heeft tien minuten geduurd en leverde mij al het respect op dat ik nodig had.'

'Ik heb een even grote hekel aan de canon als aan kannonnen. Wat is dat toch voor onzin? De geschiedenis bestaat niet. Ik zou gewoon beginnen met de prehistorie. Met de ontwikkeling van het schrift om precies te zijn. Vervolgens de uitvinding van het vuur en het wiel, ik weet precies wat eerder was. Daar kun je toch prachtige verhalen over vertellen? Over hoe het vuur in de boom sloeg tijdens een omweer met bliksem en toen die boer ... Mijn lessen en ook de bijscholingen eindigden altijd met een verhaal uit de mythologie. En dan een gehoor dat ademloos luistert. Dat is volgens mij de beste didactiek die er is.

En wat is er verder belangrijk in de geschiedenis? De opkomst van de democratie, hoe dat allemaal is gegaan. Het hele verhaal van tirannen en koningen. Daarna natuurlijk de opkomst van het christendom, de zondeval, het Heilige Roomse Rijk. Uiteraard de uitvinding van de boekdrukkunst. Erasmus, daarvan ben ik een groot vereerder. Eén van mijn zoons is zelfs naar hem vernoemd. De splitsing van het christendom; de ontdekkingsreizen; de Industriële Revolutie; La Grande Guerre; en tot slot de ontwikkeling van atoomwapens, waarmee het einde van de wereld is ingezet.

Jazeker, daarover ben ik zeer pessimistisch. De atoomdrempel die steeds verder wordt verlaagd. We leven nu in het zestigste jaar van het grote onheil: 6 augustus anno domini 1945, de dag

waarop de eerste atoombom viel, was de eerste dag. Toen werd bewezen dat de wereldgeschiedenis wellicht aan het einde is gekomen, in elk geval dat we in staat zijn de draad van de geschiedenis door te snijden. Deze dag heeft een nieuw tijdperk ingeleid, waarvan het wezenlijke kan zijn dat het niet lang zal duren. Het behoort tot het belangrijkste punt van mijn canon.'

'Lees nooit pedagogische boeken, lees mijn boeken. Dat is wat ik altijd zeg. Slechte leraren heb je altijd gehad. Die waren er in mijn tijd ook al en die zijn er nog steeds. Je gehoor moet verstijfd in de banken zitten. Ze moeten niet meer weg willen, maar juist meer willen horen. Dat is voor mij levende geschiedenis.

Tegen mijn studenten aan de KMA zei ik altijd: "Hoe je studeert dat interesseert me niet, als je maar kritisch nadenkt ten aanzien van alles. Je hoeft mij niet na te praten." Ik werd de rode professor genoemd.

En dat van die historische vaardigheden? Het was Fritz Fischer, de hoogle-raar in Hamburg die in 1961 in het *Historische Zeitschrift* de leuze poneerde over continuïteit en discontinuïteit. Volgens hem bestond er continuïteit van de machtspolitiek en het imperialisme van keizer Wilhelm I tot en met de gezagsdragers van toen in Duitsland. In dezelfde periode, om precies te zijn in 1961, promoveerde ik op de vredes-pogingen van Von Bethmann Hollweg, tijdens de eerste anderhalf jaar van de Eerste Wereldoorlog. Von Bethmann Hollweg constateerde al vlak na de slag aan de Marne, in de begin van de Eerste Wereldoorlog, dat de Duitsers de oorlog zouden gaan verliezen. Hij probeerde de oorlog te stoppen. En wat willen docenten nu van leerlingen? Dat ze over deze ingewikkelde problematiek op prullerij niveau in termen van continuïteit en discontinuïteit meepraten?

Bij het naar buiten gaan moet ik de favoriete wollen sjaal van zijn vrouw omdoen, want anders vat ik zeker kou. Met dankbaarheid aanvaard ik het gebaar. Het is nog steeds koud en inmiddels is het ook twee uur later. En ik realiseer me: in ons vak is alles op een andere manier hetzelfde: idem des aliter. Aldus sprak Cees Lafeber.